

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Історичний факультет
Кафедра політології та філософії

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ТЕОРІЇ ЗМІСТУ ТА СУТНОСТІ ДЕРЖАВИ:
ДИНАМІКА У ЦИВІЛІЗАЦІЙНОМУ ВИМІРІ»**

Виконав: студент 2 курсу, групи Р1-М22z
спеціальності 052 Політологія

Бабак Ігор Леонідович

Керівник:

кандидат філософських наук, доцент

Найчук Антон Віталійович

Кам'янець-Подільський – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВИ.....	7
1.1. Поняття «держава» як головний концепт дослідження.....	7
1.2. Принципи, методи та категорійний апарат роботи.....	18
РОЗДІЛ II. ДЕРЖАВА В ТРАДИЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....	30
2.1. Сутність і зміст ранніх держав.....	30
2.2. Особливості державного будівництва в країнах традиційного суспільства.....	42
РОЗДІЛ III. ЕВОЛЮЦІЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ДЕРЖАВ В ПЕРІОД МОДЕРНУ ТА ПОСТМОДЕРНУ.....	54
3.1. Соціальні передумови виникнення національної держави.....	54
3.2. Закономірності та суперечності моделей держав модерну.....	65
3.3. Національна держава в умовах глобалізації.....	77
ВИСНОВКИ.....	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	88

ВСТУП

Актуальність дослідження. Дослідження сутності держави протягом тривалого часу не втрачає своєї актуальності. Сучасний світ, що живе в епоху глобалізації, потребує науково обґрунтованого осмислення сутності держави в нових умовах. Крім того — пов'язаних із державою інших фундаментальних понять теорії держави. Питання поняття держави належить до дискусійних. Це пояснюється, по-перше, тим, що держава є складним суспільним явищем; по-друге, з державою за широтою його функцій та різноманітністю завдань не може конкурувати жодна інша організація; по-третє, залежно від того, яке становище у суспільстві займає держава, залежить реалізація інтересів людей. Держава народжена людським суспільством, яке й має його коригувати.

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що, незважаючи на відмінності у розумінні сутності, функцій, перспектив розвитку держави, сучасні вітчизняні та зарубіжні вчені поділяють думку, що одним із визначальних факторів трансформації сучасної держави є глобалізація (економічна, правова, політична тощо). Процес посилення взаємодії та взаємозалежності суспільств, держав їх трансформація у якісно нові стани детермінував численні загрози та проблеми, від вирішення яких залежать перспективи розвитку національних держав, у тому числі – української. Значна частина завдань та функцій держави, які мали внутрішній характер, вийшли за межі державних кордонів. Глобалізація призвела до того, що жодна держава не може існувати без активної взаємодії з іншими національними державами, міжнародною системою в цілому.

Аналіз наукової літератури, присвяченої теорії змісту та сутності держави у цивілізаційному вимірі, а також впливу глобалізації на національну державу, свідчить, що означена проблематика стала предметом дослідження українських та зарубіжних вчених лише за останнє десятиліття. Актуальність і перспективність, значну увагу вчених до зазначеної тематики

привели до того, що в цьому напрямі зроблено суттєвий крок. На особливу увагу заслуговують роботи таких вітчизняних і зарубіжних вчених, як: І. В. Алексеєнко, В. І. Андріяш, М. П. Вавринчук, М. С. Іванова, О. С. Логвиненко, А. В. Найчук, В. С. Фуртатова, І. Й. Малий, М. І. Диба, М. К. Галабурда, О. В. Романенко, П. А. Рудик, А. Бровн, В. Еллууд, Д. Хелд, Д. Голдблатт, Дж. Перратон, У. А. Ванноп тощо.

Складність та суперечливість теорії змісту та сутності держави у цивілізаційному вимірі, а також впливу глобалізації на національну державу, динаміка глобалізаційних процесів зумовлюють перманентний характер проблем розвитку національної держави в умовах глобалізації, необхідність комплексного її дослідження.

Об'єктом дослідження є держава як соціально-політичний інститут.

Предметом дослідження виступають закономірності соціально-політичних трансформацій держави.

Мета дослідження: головна мета дослідження полягає у системному аналізі теорій змісту та сутності держави в цивілізаційному вимірі.

Для досягнення поставленої мети слід вирішити наступні завдання:

- визначити поняття «держава» як головного концепту дослідження;
- окреслити принципи, методи та категорійний апарат роботи;
- розкрити сутність і зміст ранніх держав;
- дослідити особливості державного будівництва в країнах традиційного суспільства;
- охарактеризувати соціальні передумови виникнення національної держави;
- проаналізувати закономірності та суперечності моделей держав модерну;
- розкрити формування національної держави в умовах глобалізації.

Методи дослідження. Відповідно до цілей і завдань дисертаційне дослідження здійснено за допомогою діалектичного, герменевтичного, порівняльного та структурно-функціонального методів. Використання

зазначених методів у взаємозв'язку та взаємодоповненні дозволило виявити ключові суперечності та причинно-наслідковий зв'язок досліджуваних проблем, чинники і умови їх розв'язання, а також здійснити на цій основі відповідний прогноз розвитку ситуації на майбутнє. Для сутнісного розуміння держави, усвідомлення її місця і ролі в житті сучасного соціуму застосовували у дослідницькій практиці принцип історичної наступності.

У дослідженні використовуються загальнонаукові принципи та методи пізнання в рамках системного, функціонального та компаративістського підходів до вивчення суспільства. Використання функціонального підходу уможливорює демонстрацію високого ступеня взаємопов'язаності сучасних національних держав та наднаціональних організацій. Саме використання цього методу дозволяє простежити, яким чином і якою мірою процеси глобалізації та інтеграції впливають на сучасну національну державу, які механізми цього впливу. Застосування системного підходу дозволяє всебічно дослідити проблеми функціонування різних структурних елементів суспільства, допомагає визначити роль держави в світі - які функції вона втрачає, а які набуває на кожному етапі становлення. Використання компаративістського методу уможливорює проведення історичних паралелей між сучасною стадією розвитку глобальної системи та попередніми її епохами, дозволяючи всебічно описати динаміку змін у політичному, культурному та економічному житті держав протягом тих чи інших історичних періодів.

Інформаційною базою дослідження стали роботи політології та глобалістики, погляди вчених, що фіксуються історичними джерелами, науковою літературою.

Наукова новизна. Аналіз феномена теорії змісту та сутності держави у цивілізаційному вимірі дозволив формулювання наступних нових висновків:

1. Встановлено, що протягом останніх десятиліть у низці країн відбулося поступове усунення пріоритетів у внутрішній політиці держави - від переважаючого раніше забезпечення вузькогрупового інтересу правлячої

групи до забезпечення балансу інтересів усіх суспільних класів. Держава тут виступає у ролі «незалежного арбітра», законодавчо обмежуючи свавілля роботодавців, встановлюючи мінімальну оплату праці та максимальну тривалість робочого дня, забезпечуючи суттєві соціальні гарантії трудящим, тощо.

2. Виявлено недостатню релевантність теоретичних моделей глобалізації, що трактують її як процес, що розгортається протягом багатьох століть, та обґрунтовано необхідність послідовного розрізнення історичних передумов глобалізації та самого процесу глобалізації.

Теоретична значимість роботи полягає в концептуальному опрацюванні теорій змісту та сутності держави, необхідної для виявлення змін, що відбуваються в ньому, в умовах глобалізації змін.

Практична значущість дослідження. Висновки та узагальнення дослідження можуть знайти своє практичне застосування у викладанні спеціальних та загальних курсів із політології, етнології та глобалістики. Крім того, враховуючи високий ступінь актуальності, дискусійності та невирішеність багатьох питань та проблем, порушених у цьому дослідженні, з'являється можливість використовувати матеріали цієї роботи для проведення круглих столів та конференцій, присвячених цій політологічній проблематиці.

Структура роботи. Дослідження складається зі вступу, основної частини, що містить три розділи, висновків та списку використаної літератури.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дало змогу зробити наступні висновки.

1. Дослідивши поняття «держава» як головного концепту дослідження, виявили, що держава – це політико-правова організація суспільства, що забезпечує його єдність та територіальну цілісність, що має суверенітет, здійснює владу, управління та регулювання у суспільстві. Вчення про виникнення права зазвичай тісно пов'язані з концепціями походження держави, хоч і містять чимало специфічного. З погляду сучасних уявлень, держава має виступати як владна система, що організує суспільство на користь людини. І, як і будь-яка система, держава має бути цілісною: як у владно-організаційному плані, так і в територіальному. Можна зробити висновок, що функції держави та їх зміст зумовлені, здебільшого такими факторами: а) потребою забезпечення найнеобхідніших умов збереження суспільства (загально-соціальний фактор); б) сутністю держави, її природою; в) цілями та завданнями держави. Теорія держави є своєрідним фундаментом осмислення соціальних процесів, властивих як державі, так і цивільному суспільству. Саме цим аспектом пояснюється підвищений інтерес різних верств суспільства до розуміння закономірностей виникнення, функціонування та розвитку держави.

2. Окреслили принципи, методи та категорійний апарат роботи. Сукупність методів наукового пізнання формування теорії змісту і сутності держави формує методологію дослідження. Застосовувалися такі методи: загальні, загальнонаукові, приватно-наукові, приватно-правові. Основними способами з'ясування сутності поняття «держава» як головний концепт дослідження є такі: 1) логічний, 2) спеціально-юридичний, 3) систематичний, 4) історико-політичний.

3. Розкрили сутність і зміст ранніх держав. Аналіз літератури, присвяченої розвитку держави в традиційному суспільстві, показують, що, досягаючи певних розмірів та соціокультурної форми, з яких перехід до ранньої держави в принципі вже можливий, все ж суспільство може

продовжувати розвиватися, але при цьому довго не створювати ранньодержавну політичну форму. Під аналогом ранньої держави розуміється категорія, за допомогою якої позначаються різні форми складних недержавних утворень, порівнянних з ранньою державою (але зазвичай не вище рівня типової ранньої держави) за розмірами, соціокультурною або політичною формою, рівню функціональної диференціації та масштабам завдань, що стоять перед суспільством, однак не мають хоча б одного з перелічених ознак у дефініції ранньої держави. Для аналізу еволюції політичних форм ранніх держав важливо враховувати: а) стадіальну рівноправність між аналогами ранньої держави та ранньою державою, оскільки рання держава була лише однією з багатьох форм організації складних суспільств, що стала типовою лише під час тривалого еволюційного відбору; б) їхню еволюційну нерівноправність, оскільки зрештою саме держава виявилася провідною політичною формою організації суспільств. Всі решта, альтернативні йому перетворилися на державу.

4. Дослідили особливості державного будівництва в країнах традиційного суспільства. Традиційне суспільство - це суспільство з аграрною структурою, осілими структурами та методами соціокультурного середовища, засновані на традиції. Поведінка індивідів у ньому суворо контролюється, регламентується усталеними звичаями та нормами традиційної поведінки, соціальними інститутами, серед яких найважливішими будуть родина та громада. Традиційні суспільства зазвичай авторитарні, а не плюралістичні. Авторитаризм необхідний, зокрема, щоб припинити спроби не підкорятися традиціям або їх змінам. У традиційному суспільстві, як правило, переважають відносини перерозподілу, а не ринкового обміну, а елементи ринкової економіки жорстко регламентовані.

Традиційне суспільство характеризується природним поділом і спеціалізацією праці (переважно за статтю та віком), персоналізацією міжособистісного спілкування (безпосередньо індивідів, а не чиновників чи статусних осіб), неформальна регламентація взаємодій (норми неписаних

законів релігії та моралі), обмеження членів родинними стосунками (сімейний тип організації общини), первіснообщинна система управління (спадкова влада, правління старших).

5. Охарактеризувати соціальні передумови виникнення національної держави. Серед дослідників немає єдності поглядів причин виникнення національної держави. Поширені ендогенний та екзогенний підходи. У першому випадку визначаються внутрішньосупільні причини появи національної держави. У другому випадку вчених цікавлять міжнародні причини переходу від феодального до національного типу держави. Історичні факти переконливо свідчать, що більшість націй формувалися за значної ролі держави. Поза державою можна говорити про етнос, про народність, але не про націю, оскільки вона поза державою погано уявна. У такому контексті вбачаємо національну державу як новий історичний тип держави, що приходить на зміну феодальній державі станового типу, в основі якої лежить розуміння нації як єдиного джерела легітимності та суверенітету для цієї держави. Національна держава як держава сучасного типу відрізняється централізацією державної влади, яка здійснює контроль території з чітко окресленими кордонами, що має монополію на легітимне використання сили всередині соціально диференційованого суспільства, організує населення у співтовариство громадян, що мобілізує громадянську лояльність та визнаної світовою спільнотою.

6. Проаналізували закономірності та суперечності моделей держав модерну. Перехід до держави епохи модерну можна описувати по-різному. Так, політичну модернізацію пов'язували із раціоналізацією влади, диференціацією структур, зростанням політичної активності населення. В сучасних дослідженнях наголошується, що існують дві основні соціальні моделі: порядок відкритого доступу та порядок обмеженого доступу («природна держава»). Держава як організація публічно-владних інститутів епохи модерну та його теоретична інтерпретація принципово відрізняються від організації домодерністської держави та її теоретичної інтерпретації. Така

відмінність виявилася, перш за все, у поясненні ролі, участі та значенні індивіда в процесі державотворення і, як наслідок, - у зміні підходу до функціонального призначення держави. Держава епохи модерну – договірна держава, яка пояснюється укладанням договору індивідів про його створення з метою захисту їх прав, які існують незалежно від визнання з боку держави та до моменту його створення. Держава модернового типу, на нашу думку, з'являється у західноєвропейських країнах приблизно у XVII ст. і потім, розширюючи цивілізаційні ареали свого поширення, у середині XX століття стає нормою державного устрою для переважної більшості країн світу.

7. Узагальнюючи сучасний досвід державно-політичного розвитку та погляди вчених на процес трансформації національних держав, можна окреслити такі основні напрямки впливу процесу глобалізації на національну державу: 1. Глобалізація впливає на державний (національний) суверенітет. У разі глобалізації найважливіша ознака держави - публічна, державна влада втрачає своє справжнє значення, зберігаючи лише зовнішню форму, політична влада переходить із легітимних структур - урядів суверенних держав - до рук світової фінансової олігархії. 2. Глобалізація трансформує національні інтереси держав, ускладнює їхню реалізацію та захист, призводить до зіткнення інтересів різних національних держав, інтересів національних держав та інтересів ТНК, інтересів світової олігархії. 3. Посилення впливу глобалізації на сутнісні та змістовні аспекти національних держав. 4. Глобалізація впливає на державу як інститут управління та регулювання, його механізм та апарат. 5. Глобалізація трансформує функції національної держави. Повсюдно відбувається модернізація політичної влади та її інституційного апарату, функціонування політичних мереж стає дедалі актуальнішою та нагальною потребою. Вплив глобалізації на державу як інститут управління та регулювання обумовлено також появою нових проблем, вирішення яких неможливе без участі держави на національному, регіональному, континентальному та міжнародному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексеєнко І. В. Трансформація інституту національної держави в умовах глобалізації : автореф. дис. ... доктор. наук : спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси». Київ, 2006. 32 с.
2. Алексеєнко І. В. Національні держави в умовах глобалізації світу (політичні і правові аспекти). Київ: Аспект-поліграф, 2006. 360 с.
3. Алексеєнко І. Національна держава: імператив трансформації. *Політичний менеджмент*. №1. 2009. С.131-138.
4. Ананьїн В. О. Безпека сучасного поліетнічного суспільства. Київ: КВІУЗ, 2000. 160 с.
5. Андерсон Б. Уявлені спільноти. Міркування щодо походження й поширення націоналізму / Пер. англ. В. Морозова. Київ: Критика, 2001. 276 с.
6. Андріяш В. І. Державна етнополітика України в умовах глобалізації : монографія. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. 328 с.
7. Андріяш В. І. Сучасні національні держави в умовах глобалізаційних процесів. *Інвестиції: практика та досвід*. № 11. 2013. С.91-93.
8. Бадида А.Ю. Соціальна держава в умовах глобалізації: монографія. Ужгород: РІК-У, 2019. 200 с.
9. Балинський І. О. Глобальні проблеми розвитку держави в умовах інформаційного суспільства. *Науковий вісник*. 2009. Вип. 1. С. 62–69.
10. Бірюкова О. О. Геополітичний вимір етнонаціональних процесів в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. степеня канд. політ. наук : спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси». Харків, 2007. 18 с.
11. Вавринчук М. П. Етнополітична безпека в системі національної безпеки країни на етапі сучасного державотворення: монографія. Київ: Правова єдність, 2009. 288 с.

12. Варіації модерну та модернізації: український соціум в В 18 контексті глобальних процесів: Матеріали між. нар. наук.-практ. конфер. (м. Київ, 28-29 листопада 2013 р.) / Уклад. П. В. Кутуєв. К.: «Талком», 2013. 392с.
13. Виклики глобалізації XXI ст. та стратегія соціально-економічного відродження України : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 24 травня 2016) / відп. ред. А.А. Мазаракі. Київ: Київ. нац. торг.-екон. у-т, 2016. 224 с.
14. Вовк П. Правова держава: вітчизняні наукові підходи до змісту поняття. *Юридичний вісник*. № 1. 2020. С. 19–23.
15. Войтович Р.В. Вплив глобалізації на систему державного управління (теоретико-методологічний аналіз): Монографія / За заг. ред. д-ра філос. наук, проф. В.М.Князева. Київ: Вид-во НАДУ, 2007. 680 с.
16. Войтович Р. Місце, роль та функції національної держави в контексті сучасних глобалізаційних процесів. *Вісник Нац. акад. держ. упр. при Президентові України*. 2004. № 2. С. 70-81.
17. Гасанханли С. С. Традиційні суспільства як складники регіональних міжнародно-правових підсистем. *Актуальні проблеми держави і права* : зб. наук. пр. Вип. 83 / редкол.: Г. І. Чанишева (голов. ред.) та ін. Одеса: Гельветика, 2019. С. 29-36.
18. Гегель Г.В.Ф. Основи філософії права, або Природне право і державознавство / пер. з нім. Р. Осадчука, М. Кушніра. К.: Юніверс, 2000. 329 с.
19. Геєць В. М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку. НАН України ; Ін-т екон. та прогнозув. НАН України. Київ, 2009. 864 с.
20. Гібернау М. Ідентичність націй. К.: Темпора, 2012. 304 с.
21. Глобалізація і безпека розвитку. Монографія. / О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко та ін.; Кер. авт. колект. і наук. ред. О. Г. Білорус. К.: КНЕУ, 2001. 733 с.

22. Гоббс Томас. Левіафан, або Суть, будова і повноваження держави церковної та цивільної / Т. Польська (наук. ред.), Р. Димерець (пер. з англ.). Київ : Дух і Літера, 2000. 600 с.
23. Горєлов М. Є., Моця О. П., Рафальський О. О. Держава і цивілізація в історії України. Київ : Еко-Продакшн, 2009. 879 с.
24. Греченко В.А. До питання про сутність поняття «державність». *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2002. Вип. 20. С.244–249.
25. Грицак Я. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX-XX ст. : Навч. посібник для учнів гуманіст. гімназій, ліцеїв, студентів іст. фак. вузів, вчителів. Київ: Генеза, 2000. 360 с.
26. Державне управління і місцеве самоврядування в Україні: хрестоматія / за загальною редакцією В. І. Андріяш, М. С. Іванова, В. С. Фуртатова. Миколаїв, 2007. Вип. 3. Т. 1. 388 с.
27. Державне будівництво та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. / ред. кол.: Ю. П. Битяк та ін. Харків: Право, 2010. Вип. 20. 208 с.
28. Дмитрієв А.І. Вестфальський мир 1648 року і сучасне міжнародне право: Монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2001. 426 с.
29. Загальна теорія держави і права: Підр. / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.
30. Зубар І.В. Інституційні засади функціонування регіональних підсистем сучасного міжнародного права. *Альманах міжнародного права*. 2015. Вип. 7. С. 59–72.
31. Іванов В. М. Історія держави і права України: підручник. Київ.: КУП НАНУ, 2013. 892 с.
32. Історія та теорія соціальної політики України: Навч. посібн. / А.О. Ярошенко, Т. В. Семигіна, Н.В. Сухицька. За ред. А.О. Ярошенко. Київ, НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. 289 с.

- 33.Електронне урядування та електронна демократія: навч. посіб.: у 15 ч. / за заг. ред. А.І. Семенченка, В.М. Дрешпака. К., 2017. Частина 3: Електронна демократія: основи та стратегії реалізації / Н.В. Грицяк, А.І. Семенченко, І.Б. Жилияєв. Київ: ФОП Москаленко О. М., 2017. 84 с.
- 34.Касьян В.І. «Надіндустріальна цивілізація» і сьогоденні реалії права. *Філософські проблеми гуманітарних наук*. 2010. № 17. С. 130.
- 35.Кононенко С. В. Форми політологічного розуміння міжнародних відносин: монографія / Нац. акад. наук України, Держ. установа «Ін-т всесвіт. історії Нац. акад. наук України». Київ: [б. в.], 2012. 889 с.
- 36.Копча В.В., Копча Н.В. Держава та основні підходи до розуміння. *Закарпатські правові читання. Матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції (29-30 квітня 2020 р., м. Ужгород) / Ужгородський національний університет; За заг. ред. Я.В. Лазура, М.В. Савчина, М.В. Менджул. Ужгород: РІК-У, 2020. С.86-90.*
- 37.Курченко І. Функціонування інституту держави в умовах глобалізації. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України*. №1. 2015. С.200-206.
- 38.Лисяк О. І., Соколкін В. Л. Основи теорії держави: Навч. посібник. Харків: УкрДУЗТ, 2019. 124 с.
- 39.Логвиненко О. С. Становлення політичного лідерства управлінської еліти в суспільстві перехідного періоду : автореф. дис. ... к. політ. н. : спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси». Київ, 2004. 24 с.
- 40.Макарова О.В. Соціальна політика в Україні: Монографія / Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. Київ, 2015. 244 с.
- 41.Малий І. Тищенко О. Еволюція національного, регіонального і глобального в управлінні економікою. *Журнал європейської економіки*. Том.11. 2012. С.151-165.
- 42.Малий І. Й., Диба М. І., Галабурда М. К. Держава і ринок: філософія взаємодії: Монографія / За заг. та наук.ред д-ра екон. наук, проф. І. Й. Малого. Київ: КНЕУ, 2005. 358 с.

43. Марущак О.А. Функції держави: визначення поняття. *Держава та регіони. Серія Право*. 2019. №3. С. 17-21.
44. Мерник А.М., Ярова А.С. Поняття держава та державність: зміст та співвідношення (історико-правовий аспект). *Юридичний науковий електронний журнал*. № 3. 2019. С.19-21.
45. Микієвич М.М. Інституційне право Європейського Союзу у сфері зовнішньої політики та безпеки. Монографія. Львів, 2005. 416 с.
46. Міжнародне право: Основні галузі : Підручник / За ред.. В.Г. Буткевича. Київ: Либідь, 2014. 816 с.
47. Міжнародне право: підр. / за ред. В.А. Ліпкан. Київ: КНТ, 2010. 752 с.
48. Мікула Н. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво: Монографія. Львів: ІРД НАН України, 2004. 395 с.
49. Мірошников О.А. Наслідкування у Новий час: традиція і модернізація. *Наука. Релігія. Суспільство*. № 2. 2008. С.265-268.
50. Найчук А. В. Політична теорія держави : навч. посіб. для ВНЗ. 2-е вид., випр. і допов. Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д. Г., 2017. 199 с.
51. Найчук А. В. Трансформація суспільних відносин в епоху модерну. *Вісник Житомирського державного університету*. Випуск 66. Філософські науки. 2012. С.7-10.
52. Петрович З.З. Філософсько-правова типологія суспільства. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. №3. 2012. С.494-501.
53. Пронюк Н.В. Сучасне міжнародне право: навч. посібник / Н.В. Пронюк. 2010. 280 с.
54. Романенко О.В. Соціально-технологічні типи суспільства (філософсько-методологічний аспект дослідження економічної сфери): монографія. Київ.: Купріянова, 2005. 320 с.
55. Рудик П. А. Теорія держави: основні теорії, концепції, підходи до вивчення: навч. пос. 2-ге вид., пер. та доп. Київ: Алерта, 2015. 288 с.

56. Світові моделі державного управління: досвід для України / за заг. ред. Ю.В. Ковбасюка, С.В. Загороднюка, П.І. Крайніка, Х.М. Дейнеги. Київ: НАДУ, 2012. 612 с.
57. Семикіна М.В., Смутчак З.В., Пасека С.Р. Сучасна теорія соціально-трудова відносин: курс лекцій. Навчальний посібник для студентів та аспірантів економічних спеціальностей закладів вищої освіти. Кропивницький: видавець Лисенко В.Ф., 2020. 236 с.
58. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підруч. Вид. 4-те, допов. і перероб. Київ: Правова єдність: Алерта, 2014. 524 с.
59. Сметюх В. С. Особливості формування та функціонування національної держави, її роль у державотворчому процесі. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. Вип. 73. С. 198-201.
60. Теорія держави та права: навч. посіб. / Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.; за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. Київ: НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
61. Теорія держави і права в схемах та таблицях: навчальний посібник / Кол. авт.; за заг. ред. Л. Р. Наливайко. Київ: «Хай-Тек Прес», 2020. 296 с.
62. Теорія держави і права : підруч. / кол. авт. кер. проф. Ю.А. Ведерніков. 3-є вид. пер. і доп. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. 480 с.
63. Теорія держави і права. Академічний курс : підруч. / О. В. Зайчук, А. П. Заєць, В. С. Журавський та ін.; за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. 3-є вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 416 с.
64. Терлюк І. «Держава» і «державність»: до проблеми теоретико-правового та історико-правового змісту понять в контексті українського (національного) державотворення. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2021. Т. 8. № 1. С. 17–28.
65. Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 268 с.
66. Трансформація функцій держави в умовах глобалізації : збірник тез доповідей міжнародної дискусійної платформи 19 травня 2021 р. / НАН

- України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». Електрон. дані. Київ, 2021. 131 с.
- 67.Троян І. Національна держава в сучасній системі міжнародних відносин. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія, Соціологія, Філософія*. Випуск 14, 2010. С.56-59.
- 68.Феномен національної держави і права: український та світовий досвід і перспективи: Матеріали Дванадцятої всеукраїнської наукової конференції / Наукові конференції. Вип. 12 / Терлюк І.Я. (укладач) / ІІПО НУ «Львівська політехніка». Львів: Ліга-Прес, 2020. 162 с.
- 69.Цимбалюк М.М. Філософсько-правовий дискурс дослідження уніфікації та інтеграції глобалізаційних процесів. *Науковий вісник публічного та приватного права*. Випуск 4. том 2. 2019. С.С.252-256.
- 70.Чубко Т. П. Глобалізація: поняття, вплив на сучасні державу і право. *Форум права*. 2010. № 1. С. 396-405.
- 71.Чужиков В. І. Глобальна регіоналістика: історія та сучасна методологія: Монографія. Київ:: КНЕУ, 2008. 272 с.
- 72.Шаров О.М. Держава, ринок та глобалізація. *Трансформація функцій держави в умовах глобалізації: збірник тез доповідей міжнародної дискусійної платформи 19 травня 2021 р.* / НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». Електрон. дані. К., 2021. С.20-23.
- 73.Шульженко Ф. П. Історія політичних і правових вчень : підруч. / Ф. П. Шульженко. Київ:: Юрінком Інтер, 2006. 464 с.
- 74.Brown A. *The Human Factor*. Oxford, Oxford University Press, 2020. 512 p
- 75.Ellwood W. *The No-Nonsense Guide to Globalization*. Oxford, New Internationalist, 2010. 144 p.
- 76.Held D., McGrew A., Goldblatt D., Perraton J. *Global Transformations: Politics, Economics and Culture*. CambridgeOxford, Polity, 2004. 515 p.
- 77.Lyubashits V.Y., Mordovtsev A.Y., Mamychev A.Y., Vronskaya M.V. State: typological analysis of evolutionary forms. *Mediterranean Journal of Social Sciences*. 2015. Т.6. №3–4. С.83–90.

78. McGinnis, M. Bioregionalism. London: Routledge, 1999. 525 p.
79. Parliament and democracy in the twenty-first century. A guide to good practice / Written and edited by David Beetham. Geneva, Switzerland. Inter-Parliamentary Union, 2006. 229 p.
80. Simme J. (ed.). Innovative Cities. London: Spoon Press, 2001. 254 p.
81. Scholte J.A. Globalization: A Critical Introduction. New York, Palgrave Macmillan, 2005. 520 p.
82. Stiglitz J.E. Making Globalization Work. New York, W.W. Norton & Company, 2006. 374 p.
83. The Global Course of the Information Revolution: Recurring Themes and Regional Variations / By: Richard Hundley, Robert H. Anderson, Tora K. Bikson, C. Richard Neu. Monograph Report. RAND Corp., 2003. 218 p.
84. Wannop U. A. The Regional Imperative: Regional Planning and Governance in Britain, Europe and the United States. London: Jessica Kingsley, 1995. 441 p.